

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Bakalářská práce

2021

Vojtěch Peremský

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

**Německo-sovětská cesta k Rapallské smlouvě a její dopady
na mezinárodní postavení Německa**

Bakalářská práce

Autor práce: Vojtěch Peremský

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. Dr. phil. Rudolf Kučera, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely

V Praze dne

Bibliografický záznam

PEREMSKÝ, Vojtěch. *Německo-sovětská cesta k Rapallské smlouvě a její dopady na mezinárodní postavení Německa*. Praha, 2021. 36 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce doc. Dr. phil. Rudolf Kučera, Ph.D.

Rozsah práce: 76 805 znaků

Anotace

Bakalářská práce se zabývá cestou Německa a sovětského Ruska k podpisu smlouvy v Rapallu. První část práce popisuje vnitropolitickou a mezinárodní situaci, ve které se Německo před rokem 1922 nacházelo. Dále je zmíněn poválečný vývoj v Rusku. Tyto kapitoly protíná přístup Spojenců k Německu a Rusku, který vedl k rozsáhlé mezinárodní konferenci v Janově. Práce se zaměřuje na důvody, které vedly Výmarskou republiku a Rusko k vzájemnému sblížení. V závěrečné části bakalářské práce jsou popisovány dopady podpisu Rapallské smlouvy na mezinárodní postavení Německa.

Annotation

This Bachelor thesis deals with the German-Soviet Russian journey to the signature of the Rapallo treaty. The first part of this work describes the international and domestic political situation in Germany before 1922. The next part details the postwar development in Russia. These chapters are intersected by the Allies' approach to Germany and Russia, which led to a vast international conference in Genoa. This bachelor thesis focuses on the reasons, which led the Weimar Republic and Soviet Russia to come closer together. The final part of this work describes the impact of the Rapallo treaty signature on the international position of Germany.

Klíčová slova

Německo, Rusko, krize, reparace, Rapallo, Janovská konference, jednání

Keywords

Germany, Russia, crisis, reparations, Rapallo, Genoa conference, negotiation

Title

German-Soviet Journey to the Rapallo Treaty and its Impacts on the International Position of Germany

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu bakalářské práce panu doc. Dr. phil. Rudolfu Kučerovi, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly práci zkompletovat. Dále bych chtěl poděkovat panu doc. PhDr. Vítu Smetanovi, PhD. za pomoc a podnětné diskuse v rámci bakalářského semináře. Zvláštní poděkování patří mé přítelkyni za její nezlomnou morální podporu.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Mezinárodní postavení Německa před rokem 1922	3
2.1. Kontroverzní otázka válečných reparací	3
2.2. Vnitropolitická nestabilita Německa	5
3. Cesta k Janovské konferenci	7
3.1. Ruská otázka.....	8
3.1.1. Jednání v Bruselu	9
3.1.2. Jednání v Cannes	10
3.1.3. Londýnská zpráva.....	12
4. Německo-sovětská vojenská a hospodářská spolupráce před Rapallskou smlouvou	13
5. Janovská konference	15
5.1. Oficiální jednání	15
5.2. Neoficiální jednání	16
5.2.1. Villa D'Albertis	16
5.2.2. Německé obavy	17
5.2.3. Rusko-spojenecké neshody	18
5.2.4. Finální německo-sovětské námluvy	18
6. Rapallská smlouva	19
7. Pokusy o záchranu konference v Janově.....	21
8. Situace po konferenci.....	23
8.1. Rusko.....	23
8.2. Německo.....	23
8.2.1. Konec kancléře Josepha Wirtha	24
8.2.2. Německá zahraniční politika po konferenci v Janově	25
9. Závěr	28
Summary	30
Seznam použitých zdrojů	32
Teze bakalářské práce	34

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat situací, která vedla Německo a sovětské Rusko k uzavření smlouvy v Rapallu. Práce se bude zaměřovat hlavně na vývoj Německa. Vnitropolitická situace Výmarské republiky byla po mírové konferenci ve Versailles velmi napjatá. Na denním pořádku bylo politicky motivované násilí, jehož základnou se stalo Bavorsko. Společnost byla rozpolcena, tisíce lidí se přidávaly k extremistům z pravicového i levicového politického spektra. Hnací motorem společenské nespokojenosti byla tristní ekonomická situace a mýtus o „dýce vražené do zad“ (Dolchstosslegende). Ten spočíval v přesvědčení, že Německo neprohrálo válku vojensky, ale politicky. Proto také nazývali Němci mírovou smlouvu ve Versailles diktátem. Na Německo byla svalena veškerá zodpovědnost za rozpoutání a vedení války. Středobodem německé domácí i zahraniční politiky se stal problém výše válečných reparací a způsob jejich splácení. Reparační otázka prostupovala celé meziválečné období, nejvíce ale rezonovala ve dvacátých letech. Vyčíslená výše reparací byla pro Německo neúnosná, Spojenci však počátkem dvacátých let nejevili žádnou ochotu ke zmírnění požadavků. Problém německých reparací byl pouze dílem v začarovaném kruhu ekonomických a politických potíží, ve kterém se poválečná Evropa nacházela. Spojenci museli reparace od Německa tvrdě vymáhat, protože dlužili obrovské sumy peněz Spojeným státům americkým. USA se odmítaly angažovat v evropských otázkách, čímž byl manévrovací prostor Spojenců omezen.

Vnitropolitická krize a mezinárodní izolace vedla Německo k nutnosti nalézt alternativní směr, kterým by se mohla zahraniční politika orientovat. První konkrétnější plány na sblížení s Ruskem se začaly objevovat ve vojenských kruzích, obzvláště ve vedení reichswehru. Vojenští představitelé viděli v Rusku spojence v otázce revizionistického kurzu vůči Polsku a zároveň prostor, kde by mohli provádět vývoj vojenských materiálů a vojenská cvičení, což bylo Německu ve Versailles zakázáno. Východní směřování se počátkem dvacátých let začalo objevovat i v německých politických kruzích. První část bakalářské práce se tedy bude věnovat vývoji, který vedl k podpisu smlouvy v Rapallu mezi Německem a Ruskem.

Druhá část bakalářské práce se věnuje průběhu Janovské konference, na níž došlo k podpisu Rapallské smlouvy. Konference v Janově byla založena na dalekosáhlém plánu Davida Lloyd George, premiéra Velké Británie, na celoevropskou rekonstrukci, s větším

zapojením Německa a především Ruska. Na konferenci bylo diskutováno množství komplexních a kontroverzních otázek. V této části práce popisují, proč nemohl velkolepý plán Lloyda George fungovat. Zároveň se zaměřují na postupné sblížování Německa a Ruska. Velkou roli hrálo přesvědčení německé delegace, že je z neoficiálních jednání vyřazena. Panovaly obavy, že se schyluje k uzavření smlouvy mezi Ruskem a Spojenci. Události v Rapallu vedly k narušení již tak křehké důvěry mezi Spojenci a Německem. Konference v Janově po podpisu Rapallské smlouvy ještě několik týdnů pokračovala, hlavně díky snahám Lloyda George, který do jednání vložil velké množství času a energie. Hubené výsledky konference vedly ke konci politické kariéry Lloyda George, který koncem roku 1922 odstoupil z funkce premiéra.

V poslední části bakalářské práce se věnuji dopadům Rapallské smlouvy na mezinárodní postavení Německa. Z dnešního pohledu, s časovým odstupem sta let, můžeme říct, že Rapallská smlouva byla pro Německo výhodná. V horizontu následujících dvou let po podpisu smlouvy se ale situace z německého pohledu nijak výrazně nezlepšila. Problém reparací byl nadále středobodem německé domácí i zahraniční politiky. Události v Rapallu zároveň narušily důvěru Spojenců vůči Německu, což výrazně ztěžovalo německou pozici při jednání o revizi reparačních povinností. Okupace Porúří byla z francouzské strany čím dál více akcentována. Uzavření smlouvy s Ruskem v Rapallu bylo i na německé domácí politické scéně přijato s rozpaky. Vnitropolitická krize se stále prohlubovala a vedla až k zavraždění ministra zahraničí Walthera Rathenaua. Vypjatá atmosféra v německé společnosti, nulový posun v reparační otázce a přechod inflace do hypertrofické fáze vedly v listopadu roku 1922 ke konci vlády kancléře Josepha Wirtha. Diplomatický úspěch na mezinárodním poli, kterého dosáhla německá delegace v Rapallu, nemohl všechny výše zmíněné krizové faktory převážit.

První výzkumná otázka zní, jak se Německu podařilo obhájit smlouvu se sovětským Ruskem před Spojenci, kteří proti sblížování těchto dvou zemí silně protestovali, ale například v reparační otázce nakonec Německu několikrát ustoupili? V této otázce se budu soustředit na způsob, jakým Německo balancovalo mezi užší spoluprací s Ruskem (následně se SSSR) a zároveň si uchovalo funkční vztahy se Spojenci. Druhá výzkumná otázka se bude zabývat tím, zda Spojenci nevědomky vehnali Německo do ruské náruče. V rámci druhé výzkumné otázky bude důležité zmínit vztahy mezi Spojenci, konkrétně mezi Británií a Francií. Tyto mocnosti vyšly z války jako vítězové, ale jejich názory na poválečné fungování Evropy se často lišily. Nejednotný přístup k Německu a Rusku poskytoval Výmarské republice určitý manévrovací prostor na mezinárodním poli.

Meziválečnému vývoji Německa se věnuje mnoho publikací. Důležitým dílem pro tuto bakalářskou práci je kniha *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* od české historičky Dagmar Moravcové. Autorka analyzuje příčiny ztroskotání demokracie ve Výmarské republice. V rámci analýzy bere paní Moravcová v potaz vnitropolitickou, zahraničněpolitickou, hospodářskou a kulturní rovinu. Z pohledu tématu mé bakalářské práce poskytuje tato kniha podrobný vhled do meziválečného Německa. Další důležitou publikaci představuje kniha *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik* od německého historika Gottfrieda Niedharta. Autor se zde výhradně zaměřuje na vývoj zahraniční politiky Výmarské republiky a akcentuje německo-sovětské sblížení.

Stěžejním dílem pro tuto bakalářskou práci je kniha *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* od americké historičky a profesorky Carole Fink. Autorka v knize podrobně popisuje události před Janovskou konferencí, její samotný průběh a výsledky. Tato publikace obsahuje pečlivý popis poválečné Evropy a různé návrhy na její obnovu. Carole Fink se ve svém rozsáhlém díle zabývá poválečnou rolí všech zemí, které se účastnily konference v Janově. Další důležitou knihou je *Sebevražedné spojení: německo-sovětská vojenská spolupráce 1920-1941* od německého vojenského historika Olafa Groehlera. Ve své publikaci Groehler mapuje, jakým způsobem vznikl koncept německo-sovětské vojenské spolupráce a jak se vyvíjel v průběhu celého meziválečného období. Klíčovou událostí z hlediska vojenské spolupráce byla právě Rapalská smlouva, již se tato bakalářská práce zabývá.

2. Mezinárodní postavení Německa před rokem 1922

2.1. Kontroverzní otázka válečných reparací

Jednání o reparacích škod, způsobených Německem za první světové války, způsobovala rozkol jak mezi Spojenci, tak napříč německým vnitropolitickým spektrem.¹ Postoje Spojenců se lišily především v celkové výši požadovaných reparací. Francie byla v tomto ohledu nejradikálnější. Francouzi vycházeli z premisy, že Německo musí zaplatit za obnovu veškerého zničeného území a musí nahradit škody civilnímu obyvatelstvu. Tato široce pojatá francouzská definice reparací vedla k jejich vyčíslení na 226 miliard marek. Británie byla

¹ Golo Mann, *Dějiny Německa 1919-1945* (Praha: Český spisovatel, 1993), 28.

v otázce válečných náhrad o něco umírněnější. Na britské politické scéně proti sobě soupeřily dva proudy, z nichž jeden zastával francouzské stanovisko (podporovaný premiérem Davidem Lloydem Georgem) a druhý se klaněl k určení pouze dílčích dosažitelných požadavků (tento postoj zastával světově významný ekonom John Maynard Keynes). Británie a Francie se ovšem shodovaly na ultimativním postoji vůči Německu. Jímí předkládané návrhy muselo Německo buď přijmout nebo čelit dalším sankcím a výhrůžkám o vojenském obsazení Porúří.²

Německý negativní postoj k reparacím vycházel z pocitu národní křivdy, které Německo utrpělo na Versailleské mírové konferenci. Článek o jednoznačné německé vině za hrůzy první světové války a o nutnosti vydání válečných zločinců tvrdě dopadal na jejich národní hrdost. Ve společnosti zároveň panoval narativ, že Německo prohrálo válku politicky, nikoli vojensky. Návrhy reparací, vypracované německými politiky a ekonomy, vycházely z předpokladu započítání již odvedených válečných náhrad a konfiskací majetku. Navrhovaná výše reparací 100 miliard marek, ze kterých bylo v podstatě už 80 miliard odvedeno, se proto diametrálně lišila od návrhů Spojenců. Ostré spojenecké odmítnutí těchto návrhů, německá absence na reparačních konferencích a ultimativní jednání Spojenců – to vše reflektovalo slabé mezinárodní postavení Německa.³

Ve společnosti zároveň působil pocit zrady a vražené dýky do zad podepsáním „versailleského diktátu“.⁴ Reparace byly požadovány hlavně v penězích. Inflace postupně znehodnocovala marku, byly proto požadovány rezervní zásoby deviz, zlata a stříbra. Vydávalo se čím dál více papírových marek, čímž inflace nabírala na rychlosti. Nedostatek vlastních deviz řešilo Německo nákupem na zahraničních devizových trzích. To ovšem dále zvyšovalo inflaci, z důvodu dalšího tištění bankovek, a zároveň to vyvolalo nevoli Spojenců, protože by rozdíl ve směnných kurzech deviz mohl zvýhodňovat německý export.⁵ Situace se tak dostala do zlomového bodu. Tvrdé vymáhání dluhů Francií a z části i Británií si lze vysvětlit vzájemnou provázaností reparační politiky vůči Německu a mezispojeneckými dluhy. Francie a Británie dlužily Spojeným státům obrovské sumy peněz, půjčené v průběhu války. Vůči Německu tedy musely uplatňovat tvrdou reparační politiku, aby mohly své dluhy splácet. Neochota Američanů

² Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 55-56.

³ Golo Mann, *Dějiny Německa 1919-1945* (Praha: Český spisovatel, 1993), 28-32.

⁴ *Ibid.*, 29.

⁵ Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 59-60.

řešit tento začarovaný kruh situaci dále komplikovala. Sám Lloyd George později uznal, že Spojenci přistupovali k německým reparacím bez ohledu na ekonomické zákonitosti.⁶

Významným přelomem v reparační otázce se stal londýnský plán, uzavřený Spojenci 5. května 1921. Představoval kompromis mezi francouzským a britským postojem k výši a rozložení reparací. Německu byl tento plán předložen jako ultimátum – pokud ho nepodepíše do šesti dnů, dojde k okupaci Porúří.⁷

2.2. Vnitropolitická nestabilita Německa

Výmarská republika čelila hned několika problémům. Vedle těch mezinárodních hrály důležitou roli problémy vnitropolitické. V republice docházelo k častému násilí, především politicky motivovanému. Německo se potýkalo se stávkami a demonstracemi, které musely být ukončovány nebo stabilizovány silou. Vytvoření Bavorské republiky rad v roce 1919, Kappův puč v březnu 1920 a v témže roce levicové povstání v Porúří značily hluboké rozpolcení německé společnosti. Docházelo k ozbrojeným konfliktům mezi příslušníky paramilitárních jednotek z extrémně pravicového (jednotky Freikorps) i levicového (komunisté) politického spektra.⁸

V době londýnského ultimáta roku 1921 byl říšským prezidentem Friedrich Ebert. Snažil se uklidnit rozsáhlou vnitropolitickou krizi, kterou londýnské ultimátum rozpoutalo. V tomto bodě se dostal do pozice říšského kancléře Joseph Wirth ze strany Centrum. Ebert ho jmenoval do kancléřského křesla kvůli důvěře, která do něho byla vkládána z levé strany politického spektra. Wirthovi se podařilo dosáhnout dohody s Nezávislou sociálně demokratickou stranou Německa (USPD), levicově orientovanou, o tolerování vlády Výmarské koalice. Ta se skládala ze Sociálnědemokratické strany Německa (SPD), Německé demokratické strany (DDP) a Centra. Tato koalice ztratila v červnových volbách roku 1920 velké množství voličů, kteří se přesunuli k extremistickým stranám.⁹ Joseph Wirth dosáhl přijetí londýnského ultimáta a zavedl takzvanou „politiku plnění“ (Erfüllungspolitik), která spočívala v pokusu o plnění spojeneckých nároků na reparace. Toto označení původně vzniklo v protivládních kruzích, nakonec se ale stalo historickým pojmem bez negativního zabarvení.

⁶ Ibid., 60-61.

⁷ Gottfried Niedhart, *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik* (München: Oldenbourg, 2006), 12.

⁸ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost* (Praha: Grada, 2010), 32.

⁹ Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 59-60.

Kancléř Wirth sledoval politikou plnění dva cíle. Prvním z nich byla konsolidace vztahů s Francií a Británií. Tím druhým bylo ukázat Spojencům, že i přes německou snahu je výše reparačí neúnosná a není možné jejich nárokům dostát. Rok a půl působení Josepha Wirtha jakožto kancléře se vyznačoval hlavně balancováním mezi příznivci a odpůrci politiky plnění. Nezanedbatelnou roli hrála také stále se zvyšující inflace.¹⁰

Proti politice plnění se ostře stavěli představitelé německého průmyslu. Několik průmyslových magnátů ze spolkového státu Severní Porýní – Vestfálsko se organizovalo do spolku RDI (Reichsverband der deutschen Industrie). Díky jejich společenskému postavení a ohromnému majetku mohl RDI ovlivňovat politická rozhodnutí. Hlavním argumentem proti politice plnění byla nestabilní situace, se kterou se museli potýkat i Spojenci. Neúnosné reparační požadavky a politická nestabilita Německa, společně s rychle rostoucí inflací, se odrážely na zhoršující se ekonomické situaci Spojenců i neutrálních států. Představitelé RDI i mnozí političtí představitelé Výmarské republiky proto předpokládali, že tato situace vyústí spíše v odpor vůči Francii než Německu. Stručně řečeno, zastávali názor, že se úlev dočkají i bez ponižujícího přijímání spojeneckých ultimát a politiky plnění.¹¹

Německý odpor ke spojeneckému přístupu ohledně otázky reparačí do určité míry sdílely i Spojené státy. Mezi USA a Německem došlo 25. srpna 1921 k podepsání mírové smlouvy. Ta tak oficiálně ukončila válečný stav mezi nimi. Spojené státy vyjádřily svou nespokojenost z přístupu Británie a Francie k válečným reparačím. Podle amerických představitelů by se měla brát v úvahu kapacita německé ekonomiky a reálná situace státu, to znamená zrychlující inflace a politická nestabilita.¹² Vyjádřením nesouhlasu a podepsáním mírové smlouvy ale americké angažmá v evropských záležitostech skončilo. Pro Německo znamenalo urovnání vztahů s USA jisté zlepšení jeho mezinárodního postavení.¹³

¹⁰ Gottfried Niedhart, *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik* (München: Oldenbourg, 2006), 12-13.

¹¹ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 16-17.

¹² *Ibid.*, 17.

¹³ Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 61.

3. Cesta k Janovské konferenci

V srpnu roku 1921 došlo k atentátu na Matthiase Erzbergera. V letech 1919 a 1920 byl říšským ministrem financí a byl znám hlavně svou rozsáhlou finanční reformou, která ale skončila neúspěchem. Matthias Erzberger byl člověk, který v Compiègne podepsal kapitulaci Německa. Atentátníci se hlásili k pravicové teroristické organizaci Consul. Zavraždění Erzbergera vedlo ke krizi Výmarské koalice, když strana DNVP (Deutschnationale Volkspartei – Německá národně lidová strana) začala brojit proti politice plnění. Německý pohled nesplnitelnosti reparačních požadavků a odpor k politice plnění byl podporován i ekonomem Johnem Maynardem Keynesem. Joseph Wirth musel začít hledat cestu, jak vyjednat redukci reparačních požadavků. Jednou z možností byla dohoda s Francií. Na konci srpna byla zkompletována a podepsána dohoda ve Wiesbadenu mezi německým ministrem zahraničí Waltherem Rathenauem a francouzským ministrem pro reintegraci osvobozených regionů Louisem Loucheurem. Německo nabídlo Francii poskytnutí pracovníků a vybavení na obnovu zničených měst a infrastruktury, jakožto náhradu za finanční reparace. Francie návrh iniciovaný Berlínem přijala, doufajíc v lepší kooperaci obou zemí. Smlouva ve Wiesbadenu nepotěšila Itálii, Británii a Belgii. Panoval mezi nimi názor, že tato smlouva zvýhodní Francii v reparačních dodávkách a že Francie nakonec dostane více reparací, než bylo dohodnuto.¹⁴

Walther Rathenau se snažil vyjednávat i s Británií, v níž spatřoval možnost vyvážení francouzské dominance na evropském kontinentu. Ještě před podpisem wiesbadenské smlouvy vyslal Rathenau do Británie vzkaz, že je ochoten uzavřít podobnou smlouvu i s nimi.¹⁵ Rathenau přišel s návrhem rozšíření německého obchodu s Ruskem, což by přineslo do Německa nový kapitál, který by pak mohl být použit na splácení reparací. Ve stejnou dobu probíhaly rozhovory mezi německými a britskými kapitalisty o otevření podniků v Rusku. V listopadu roku 1921 se sešel Lloyd George s Hugo Stinnesem, německým průmyslníkem. Stinnes byl magnát, vlastníci širokou škálu podniků a disponující nesmírným bohatstvím i politickým vlivem. V roce 1923 ho americký magazín Time označil za nového „vládce“ Německa. Stinnes navrhl Lloydovi Georgovi vytvoření finančního konsorcia za účasti Británie,

¹⁴ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 18-20.

¹⁵ Gottfried Niedhart, *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik* (München: Oldenbourg, 2006), 13-14.

Německa, Francie a USA, které by projednávalo a koordinovalo rekonstrukci Ruska.¹⁶ Koordinované úsilí Rathenaua a Stinnesse vedlo ke změně v britské zahraniční politice. Lloyd George uznal nemožnost splácení reparací podle londýnského plánu z května roku 1921. Také prohlásil, že Německu musí být, v případě nutnosti, garantováno moratorium (odklad splátek). Lloyd George se rozhodl propojit otázku reparací, spojeneckých dluhů a rekonstrukce Ruska do konceptu „celoevropské rekonstrukce“. Na začátku prosince roku 1921 ujišťoval Lloyd George Rathenaua, že si Británie přeje „silné, zdravé a vzkvétající Německo“.¹⁷ Po jednání s německými představiteli se musel Lloyd George pustit do přesvědčování Francie. Tvrdil, že Rusko je ochotno uznat carské dluhy a že osobní zdroje britské administrativy v USA potvrzují americkou ochotu angažovat se v celoevropské rekonstrukci. Tyto informace byly nepodložené, ale nakonec se podařilo Francii přesvědčit. V polovině prosince Německo oficiálně požádalo o moratorium. Pro Výmarskou republiku znamenala tato vyjednávání důležité vítězství, zejména kvůli vstřícnějšímu přístupu ze strany Británie a její ochotě revidovat uzavřené smlouvy. Německá taktika postupného erodování versailleského systému dosáhla revizí reparací významného úspěchu.¹⁸

3.1. Ruská otázka

V letech 1921 a 1922 hrála ruská otázka klíčovou roli v poválečném směřování a vývoji Evropy. Zásadní přelom přišel ze samotného Ruska. Ve válkou a revolucí zničeném Rusku byla hospodářská situace katastrofická. Miliony lidí trpěly hladem a když sovětská vláda oficiálně požádala o mezinárodní pomoc v kritické hospodářské situaci, zdál se pád bolševického režimu nevyhnutelný.¹⁹ Leninovi se v březnu roku 1921 podařilo, i přes odpor ortodoxních komunistů, prosadit politiku NEPu. Tato politika do určité míry otevírala dveře zahraničním investicím, což bylo v západním světě vnímáno velmi pozitivně. Rozsáhlé ruské trhy měly obrovský potenciál. V době postupného otevírání ruských trhů procházely ekonomiky západních států krizí, zapříčiněnou reparacemi, mezispojeneckými dluhy, inflací a dalšími faktory. Možnost průniku na ruský trh proto vyvolala v kapitalistických zemích naději. V průběhu roku 1921 byla organizována celosvětová humanitární pomoc Rusku. Oficiální sovětská žádost o pomoc,

¹⁶ Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 69.

¹⁷ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 50-52.

¹⁸Ibid., 21-24.

¹⁹ Masaryk, Beneš, *Otevřít Rusko Evropě: ruská otázka v roce 1922* (Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1997), 7-8.

ochota k jednání s kapitalistickými zeměmi a politika NEPu – všechny tyto faktory byly vnímány jako znaky hroutícího se bolševického režimu. Z ekonomického hlediska se Rusku dostávalo vysokého zájmu ostatních zemí. I v rámci samotné Evropy se ale přístup k pronikání na ruský trh a k jednání se sovětskou vládou velmi lišil.²⁰

Nejvíce se ve spolupráci s Ruskem angažovalo Německo. Oba státy se cítily versailleským systémem odsunuty na druhou kolej, do podřízené role, která neodpovídala jejich velmocenskému postavení. Tento faktor vedl, i přes ideologickou propast, k nevyhnutelnému sblížení Ruska a Německa. Spojenci se vůči sílící spolupráci stavěli rezervovaně. USA se od versailleského systému distancovaly a snažily se v Evropě angažovat co nejméně. Francie a Británie odsuzovala těsnější německo-ruskou spolupráci, ale jejich přístup se vůči těmto státům velmi lišil. Francie zastávala vůči Německu tvrdý kurs, jak bylo popisováno v předchozích kapitolách. Ještě vyhrčenější politiku uplatňovala proti Rusku. Francie podporovala povstání proti bolševické vládě a jejím hlavním cílem bylo svržení sovětského režimu. Britský přístup se vyznačoval ochotou k ekonomické spolupráci. Lloyd George prosazoval hospodářskou obnovu zničené Evropy, se zapojením Německa i Ruska. V březnu roku 1921 uzavřela Británie s Ruskem obchodní smlouvu. Často také poukazovala na neúspěchy francouzských snah o svržení sovětského režimu.²¹

3.1.1. Jednání v Bruselu

Na říjen roku 1921 byla svolána mezinárodní konference do Bruselu, která měla projednávat konkrétní aspekty humanitární pomoci Rusku. Francie prosadila podmínku pro poskytnutí této pomoci. Trvala na uznání dluhů carské a prozatímní vlády a také na navrácení vyvlastněného majetku zahraničním majitelům. Tento ultimativní francouzský postoj k Rusku kritizoval Edvard Beneš. Argumentoval tím, že anglické stanovisko je odlišné a trvání na tvrdém přístupu vůči Rusku může vyhrotit francouzsko-britské vztahy – tím pádem dostat Francii do mezinárodní izolace a ohrozit integritu versailleského systému. Beneš hrál v jednáních před Janovskou konferencí důležitou roli mediátora. Zprostředkoval jak rozhovory mezi Francií a Británií, tak mezi Francií a Ruskem.²² O Benešově diplomatické

²⁰ Olaf Groehler, *Sebevražedné spojení: německo-sovětská vojenská spolupráce 1920-1941* (Praha: Železný, 1997), 24-25.

²¹ Masaryk, Beneš, *Otevřít Rusko Evropě: ruská otázka v roce 1922* (Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1997), 13-15.

²² *Ibid.*, 14-16.

aktivitě před konferencí v Janově píše i Dagmar Moravcová ve své knize „*Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32.*“

Dne 28. října 1921 vydala sovětská vláda oficiální stanovisko k závěrům bruselské konference. Rusko bylo ochotno uznat carské dluhy, za to ale žádalo, aby s ním velmoci uzavřely mír a uznaly sovětský režim *de iure*. Zahraničním podnikatelům a investorům slibovali Sověti úplné otevření ruských trhů. Ruské návrhy byly sympatické hlavně pro Británii, která svou politiku vůči Rusku vedla především pragmatickými úvahami o hospodářské rekonstrukci Evropy. Nicméně ochota uznat carské dluhy byla s povděkem přijata i ve Francii. Rusko dále ve svém stanovisku k závěrům bruselské konference navrhovalo rychlé svolání mezinárodní konference, která by se zabývala hospodářskými a politickými vztahy ostatních velmocí a států s Ruskem. Ruský postoj potěšil Lloyda George, který se pustil do rozsáhlé iniciativy celoevropské hospodářské rekonstrukce. Součástí této iniciativy byla britská ochota k určité revizi versailleských mírových smluv v oblasti střední a východní Evropy. Za vidinu zisku ruských trhů byla Británie ochotna uznat sovětský režim *de iure*. Plány Lloyda George na obnovu Evropy byly dalekosáhlé, značně zasahovaly do uzavřených mírových smluv v Paříži a naznačovaly vůdčí roli Británie v evropské rekonstrukci.²³ K projednání těchto návrhů byla svolána mezinárodní porada, která se měla konat 6. ledna 1922 v Cannes. Předcházelo jí intenzivní britsko-francouzské jednání.²⁴

3.1.2. Jednání v Cannes

V Cannes bylo rozhodnuto o svolání mezinárodní hospodářské a finanční konference do Janova v březnu roku 1922. Měly se jí účastnit všechny evropské státy. Kritickým bodem bylo prohlášení, že je Británie a Francie připravena v souvislosti s mezinárodní konferencí uznat sovětský režim *de iure*. To vyvolalo politické zemětřesení v celé Evropě, zejména pak v Británii a Francii. Vláda Lloyda George ztratila půdu pod nohama, Briandova vláda ve Francii padla a francouzská delegace opustila jednání v Cannes. Tím byla mezinárodní porada přerušena.²⁵ V politické krizi před-janovského období se aktivně angažovala československá diplomacie, zejména Edvard Beneš a Tomáš Garrigue Masaryk. Svolání mezinárodní konference do Janova

²³ Alan Sharp, „From Caxton Hall to Genoa via Fontainebleau and Cannes: David Lloyd George's Vision of Post-War Europe“, *Diplomacy* 30, č. 2 (2019): 314-335, <https://doi.org/10.1080/09592296.2019.1619037> (staženo 25. března 2021).

²⁴ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 60-61.

²⁵ *Ibid.*, 37-43.

označil československý ministr zahraničí Edvard Beneš za chybu, která posílí vnitropolitické i mezinárodní postavení bolševické vlády a zdrží tím nevyhnutelný pád sovětského režimu. Do sporu se vložil i prezident Československa Tomáš Garrigue Masaryk, který vypracoval studii „*Pomoc Rusku Evropou a Amerikou*“. Jeho názory na řešení ruské otázky se shodovaly s těmi Benešovými. Studii Masaryk poslal vládám v USA, Francii a Británii. Hlavním Masarykovým poselstvím bylo varování před vzrůstající německo-ruskou spoluprací a doporučení neuznávat bolševický režim *de iure*.²⁶

Na začátku února roku 1922 probíhala intenzivní diplomatická mise Edvarda Beneše, který se snažil sjednotit postup Anglie a Francie a odvrátit konání mezinárodní konference v Janově. Hlavním Benešovým cílem bylo uklidnění politické krize vzniklé po jednání v Cannes. Beneš jel nejdříve do Paříže, kde předal Masarykovo memorandum a jednal s francouzským prezidentem Alexandre Millerandem o úpravě francouzského neústupného postoje vůči Německu a Rusku. Jednání s francouzskou vládou bylo neúspěšné, protože se Francouzi vehementně bránili jakémukoli jednání se Sověty.²⁷ Dále jel Beneš do Londýna, kde předal Masarykovo memorandum Lloydovi Georgovi. S britskou vládou bylo dojednáno odložení konference v Janově na konec března, vyloučení otázky reparací z případného jednání, vyloučení revize mírových smluv z Versailles a otázka uznání bolševického režimu *de iure* byla ponechána otevřenou. Lloyd George požádal Beneše o předložení britského stanoviska francouzskému ministerskému předsedovi Raymondovi Poincarému, které by fungovalo jako kompromis mezi francouzským a britským přístupem. Diplomatická aktivita Beneše vedla ke schůzce Poincarého s Lloydem Georgem, která se uskutečnila nedaleko Calais 25. února 1922. Na tomto jednání byl dohodnut termín konference v Janově na 10. dubna 1922. Z programu konference bylo vyřazeno jednání o mírových smlouvách, revize německých reparací a otevřené zůstalo uznání sovětské vlády *de iure*.²⁸

Ani Benešova diplomatická aktivita ale nedokázala odvrátit negativní politické tendence po krachu jednání v Cannes. Nejdříve odřekl svou účast na Janovské konferenci americký ministr obchodu Herbert Hoover, což zapříčinilo absenci amerického podílu na jednání. Osobní přítomnost v Janově odmítl francouzský ministerský předseda Poincaré, který místo sebe hodlal vyslat bývalého ministra zahraničí Louise Barthoua. Vnitropolitická pozice Lloyda George

²⁶ Masaryk, Beneš, *Otevřít Rusko Evropě: ruská otázka v roce 1922* (Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1997), 53-54.

²⁷ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 44-45.

²⁸ *Ibid.*, 46-48.

slábla. Za této situace se i prezident Československa Masaryk rozhodl neúčastnit se osobně konference v Janově. Velkým šokem byla změna v ruském přístupu. Na konci ledna 1922 bylo odsouhlaseno, že v Janově bude Rusko reprezentovat Lenin. Na konci března však byla Leninova účast zrušena a sovětskou delegaci měl vést ministr zahraničí Georgij Vasiljevič Čičerin. Souběžně se změnou personálního zastoupení na konferenci bylo pozastaveno další rozšiřování politiky NEPu. To bylo vnímáno západními státy velmi negativně, protože šlo o ohrožení nadějně vyhlídky na úplné otevření ruských trhů. Na pozadí této politické krize docházelo k intenzivnější spolupráci mezi Německem a Ruskem. Vlastimil Tusar, československý vyslanec v Berlíně, zasílal v tomto období celou řadu zpráv o prohlubování hospodářské a vojenské německo-ruské spolupráce.²⁹

3.1.3. Londýnská zpráva

Představitelé vítězných států se sešli v Londýně, kde řešili program Janovské konference a definovali své požadavky. Schůze probíhala od 20. do 28. března 1922 a účastnily se jí Itálie, Francie, Velká Británie, Belgie a Japonsko. Francouzská delegace byla zastoupena diplomatem Jacquem Seydouxem. Francie a Belgie tvořily ve spojeneckém táboře jakýsi blok. Tyto státy sdílely podobné názory na Rusko a Německo. Další blok tvořila Británie a Itálie. Obě země již navázaly obchodní styky se sovětskými představiteli a byly ochotny řešit válečné a poválečné dluhy v rámci reciprocity – totiž že Rusko má také nárok na reparace, kvůli spojenecké intervenci po sovětském chopení se moci. Itálie a Británie se zároveň moc nebránily uznání sovětského režimu *de iure*. Francie naopak reciprocitu dluhů a uznání Sovětů striktně odmítala. Jednání v Londýně tedy provázely neshody uvnitř spojeneckého tábora, které spočívaly v rozdílném pohledu na případnou revizi Versailleské mírové smlouvy, otázku reparací, sovětský režim, přístup k Německu, Janovskou konferenci a mnoho dalších zahraničněpolitických otázek v meziválečném období.³⁰

Dohodové státy se nakonec shodly na tom, že Rusko musí uznat všechny své dluhy – kromě německých. Mělo také vyrovnat vyvlastněný soukromý majetek zahraničních fyzických osob, což bylo důležité zejména pro Francouze, kteří přišli vyvlastněním majetku o nejvíce peněz. Dále bylo dohodnuto sestavení komise, která se bude zabývat právě ruskými dluhy.

²⁹ Masaryk, Beneš, *Otevřít Rusko Evropě: ruská otázka v roce 1922* (Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1997), 54-57.

³⁰ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 121-126.

Rusko mělo dále učinit reformy, aby do země mohli snadněji proniknout zahraniční investoři. Francie si vynutila uznání carských dluhů nástupnickým státům – Polsku a státům Malé dohody. Itálie s Japonskem trvala na nutnosti participace Ukrajiny a středoasijských republik na případné dohodě mezi Spojenci a Ruskem. Lloyd George se zasadil o to, aby mezi úvodními proslovy k zahájení konference vystoupili také představitelé německé a ruské delegace. Francouzská delegace s tím nesouhlasila, považovala zařazení představitelů německé a ruské delegace do úvodních proslovů za zbytečné povzbuzování revizionistických snah Německa a poskytování pocitu rovnocennosti Sovětům – Francie zkrátka nechtěla, aby se s Německem a obzvláště s Ruskem jednalo jako s rovnocennými partnery. Lloyd George také prosadil rozčlenění jednání do čtyř komisí – politické (ta se měla věnovat hlavně ruské otázce), finanční, ekonomické a komisi, která se bude zabývat dopravní infrastrukturou. To byl případ hlavně Ruska, kde byla doprava po válce kompletně zdevastovaná. Obnova dopravy v Rusku byla klíčovou otázkou. Bez dobře fungujících silnic a železnic byla jakákoliv rekonstrukce Ruska nemyslitelná.³¹

4. Německo-sovětská vojenská a hospodářská spolupráce před Rapalskou smlouvou

Vedení reichswehru se po „versailleském diktátu“ začalo orientovat na východ. Pro vojenské velení to byla jediná možnost, jak obnovit velmocenskou pozici Německa. Důvody východní orientace byly pragmatické – hospodářské, politické a vojenské. V žádném případě nešlo o ideovou spřízněnost. Již na začátku roku 1920 se k východnímu směřování reichswehru přiklonila většina jeho vedení. Nejhlasitějším zastáncem se stal Hans von Seeckt, velitel pozemního vojska reichswehru. Seeckt se nechal několikrát slyšet, že budoucnost německé zahraniční politiky vidí ve spolupráci s Ruskem a že by se němečtí politici představitelé měli minimálně snažit neudělat si z Ruska nepřítel. Dále proklamoval, že ačkoli se Německu nemusí sovětské politické uspořádání líbit, je nutno se s ním dohodnout.³² Za nejdůležitější cíl považoval Seeckt zničení Polska, jakožto hlavního východního spojence Francie a „okupanta“

³¹ Ibid.

³² Ian Johnson, „The Fire of Revolution: A Counterfactual Analysis of the Polish-Bolshevik War, 1919 to 1920“ *Journal of Slavic Military Studies* 28, č. 1 (2015): 156-185, <https://doi.org/10.1080/13518046.2015.998129> (staženo 15. dubna 2021).

německých území. Pozornost reichswehru se upírala především na neexistující koridor mezi Německem a Východním Pruskem.³³

Počátkem srpna roku 1920 se jevila porážka Polska na dosah. Postupující Rudá armáda se rychle blížila k Varšavě. Na základě předpokládaného vítězství Rudé armády byly vedeny rozhovory mezi Německem a Ruskem o podobě budoucích hranic. Sovětská vláda sdělila Berlínu, prostřednictvím berlínského zmocněnce Viktora Koppa, že po porážce Polska hodlá respektovat hranice z roku 1914. Hans von Seeckt se sice obával blížící se Rudé armády, zejména kvůli šíření proletářské revoluce, ale kooperace s Ruskem pro něj i přesto byla nejlepší možnost. Zázrakem na Visle, 14. srpna 1920, skončila německá naděje na brzké znovuzískání „okupovaných“ polských území. Přesvědčení o nutnosti německo-ruské spolupráce ale panovalo ve vedení reichswehru dále.³⁴

O počátcích přímých kontaktů mezi reichswehrem a sovětským Ruskem se vedou spory. První doloženou zmínkou spolupráce je nabídka Leonida Krasina, sovětského předsedy rady pro zahraniční obchod, aby Německo v Rusku zbudovalo továrnu na výrobu letadel. Kopp informoval sovětské vedení, že existují různé závody pod německým odborným vedením, které jsou připravené v Rusku budovat továrny na letadla, ponorky a na výrobu děl a munice. Kopp zároveň zažádal o povolení návštěvy výrobních závodů německými znalci, s čímž Lenin souhlasil. Výsledkem cesty byly uzavřené kontrakty s německými zbrojními firmami. Největší podíl kontraktů se týkal vojenských letadel.³⁵ V červenci 1921 bylo zahájeno jednání s německým vojenským koncernem Junkers. Rozhovory pokračovaly v září v Berlíně, za účasti Huga Junkerse, Oskara von Niedermayera (jednoho z hlavních Seecktových důvěrníků), šéfa zbrojního úřadu pozemní armády Ludwiga Wurtzbachera a Viktora Koppa. V prosinci se poprvé sešel se sovětskými vyjednávači Hans von Seeckt. Ke koordinaci uzavírání zbrojních kontraktů a obecně vojenské spolupráce byla vytvořena skupina R (Russland), vedená majorem Herbertem Fischerem.³⁶

³³ Olaf Groehler, *Sebevražedné spojení: německo-sovětská vojenská spolupráce 1920-1941* (Praha: Železný, 1997), 23-24.

³⁴ Sergej Gorlow, „Moskau-Berlin. Die militärpolitische Zusammenarbeit in der Rapallo-Periode (1920-1933)“, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 46, č. 2 (1998): 256-269, <https://www.jstor.org/stable/41050117> (staženo 3. března 2021).

³⁵ Arthur Smith, „General Von Seeckt and the Weimar Republic“, *Review of Politics* 20, č. 3 (1958): 347-357, <https://www.jstor.org/stable/1404982> (staženo 22. března 2021).

³⁶ Olaf Groehler, *Sebevražedné spojení: německo-sovětská vojenská spolupráce 1920-1941* (Praha: Železný, 1997), 25-28.

Vedení reichswehru spatřovalo ve vojenské spolupráci s Ruskem velký potenciál. Vzhledem k výraznému omezení německé vojenské moci, dohodnutého ve Versailles, potřeboval reichswehr prostor, kde by mohl rozvíjet svůj zbrojní průmysl. Vedení dále doufalo, že si spoluprací zajistí monopolní postavení na sovětském trhu, získá kontakty v Rudé armádě a bude profitovat z obrovských zásob nerostných surovin v sovětském Rusku. Nabídky na explicitně zaměřenou vojenskou smlouvu proti Polsku ale Seeckt odmítal, aby proti Německu příliš nepopudil Spojence.³⁷

5. Janovská konference

5.1. Oficiální jednání

První oficiální setkání Janovské konference proběhlo 10. dubna 1922 v paláci San Giorgio. Šlo především o formální představení delegací a o proslovy týkající se záměrů a cílů konference. Atmosféra v Janově byla přívětivá. Krásná sídla delegací, monumentálně vyzdobený palác San Giorgio a rovné zastoupení německých a ruských delegátů – to vše budilo naději na úspěch konference. První den bylo proneseno několik proslovů, z nichž stojí za zmínku hlavně ten od Lloyda George. Ve své řeči vyjádřil lítost nad absencí americké delegace, ale zároveň poukázal na to, že pokud bude konference úspěšná, poslouží Janov znovu jako spojnice mezi Evropou a USA. Lloyd George tím narážel na fakt, že právě janovská banka financovala cestu Kryštofa Kolumba. Dále v proslovu figurovala naděje, že se zanechají v minulosti staré sváry mezi národy a Evropa najde vůli k všeobecné rekonstrukci. Celkově působil proslov Lloyda George velmi pozitivně a byl v paláci oceněn silnými ovacemi. Dále vystoupil Barthou, jehož řeč se nesetkala s úspěchem. Barthou mluvil o omezení přehnaného optimismu, prázdných a nesplnitelných frází o evropské rekonstrukci a o hrůzách války, kterých si Francie vytrpěla nejvíce. Následující proslov Wirtha byl dlouhý a vesměs akademický. S největším napětím se čekalo na Čičerinovu řeč. Ve svém proslovu mluvil Georgij Vasiljevič Čičerin, sovětský komisař pro zahraniční věci, o ruské ochotě akceptovat výsledky jednání

³⁷ Ibid., 28.

v Cannes a o ruském zájmu na celoevropské rekonstrukci. Vyloučil zároveň jakoukoli komunistickou propagandu na konferenci v Janově.³⁸

Jednání byla rozdělena do čtyř komisí – politické, ekonomické, finanční a do komise zabývající se dopravní infrastrukturou. Všechny komise byly dále rozčleněny do subkomisí, zabývajících se konkrétními aspekty dané oblasti. Politická konference byla hned od začátku zatížena maďarskou stížností na špatné zacházení s maďarskou menšinou v Československu, Rumunsku a Jugoslávii. Ruská delegace si vyžádala 48 hodin na konzultaci s Moskvou. Francie byla ze začátku poměrně izolována. Zařazení otázky menšin maďarskou delegací působilo potíže hlavním francouzským spojencům, tedy Malé dohodě. Barthou byl rovněž instruován Poincarém, aby vytrval a nadále zastával tvrdý přístup vůči Německu a Rusku. Tento přístup se ale nezamlouval Británii, která s Ruskem uzavřela obchodní dohody už počátkem roku 1921 a která se snažila francouzský přístup modifikovat.³⁹

5.2. Neoficiální jednání

5.2.1. Villa D'Albertis

Ruská delegace musela čekat na vyjádření Moskvy. Čičerin proto navrhl odložení politické komise na 15. dubna. Kvůli těmto průtahům se začalo rozvíjet neoficiální jednání, zatímco oficiální setkávání vázlo. Hlavním iniciátorem neoficiálních rozhovorů byl Lloyd George, který byl přesvědčen, že je možné dosáhnout určité dohody s Ruskem. S neoficiálními rozhovory mezi ruskou delegací a dohodovými státy překvapivě souhlasila i Francie. Z rozhovorů bylo vyloučeno Japonsko a Německo. První důležité neoficiální setkání se uskutečnilo 14. dubna v sídle britské delegace, Ville D'Albertis. Čičerin přiznal, že je velmi limitován příkazy z Moskvy, proto nemůže dělat tolik ústupků, kolik by chtěl. Zároveň upozornil, že současná ruská vláda v dohledné době určitě nepadne, jak si myslela spousta západních delegátů. Lloyd George a Barthou projevíli vzácnou britsko-francouzskou jednotu při jednání s Ruskem. Oba trvali na přísném dodržení rezoluce z Cannes, tedy na uznání předválečných a válečných dluhů a na kompenzaci vyvlastněného soukromého majetku. Během

³⁸ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 150-155.

³⁹ Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 68-70.

odpoledne zůstal Lloyd George s ruskou delegací o samotě. Krassin se pokusil s Lloydem Georgem vyjednat zahraniční investice do Ruska. Lloyd George to ale odmítl, trvaje na vyřešení základní otázky uznání rezoluce z Cannes. Rusové nebyli s těmito rozhovory spokojeni, protože čelili společnému postupu Spojenců, zatímco jim nebyly garantovány žádné ústupky či protinabídky. Jedinou možností ruské delegace bylo rozdělení společné spojenecké fronty.⁴⁰

5.2.2. Německé obavy

Walther Rathenau psal dopoledne 14. dubna dopis prezidentu Ebertovi, ve kterém shrnoval své dosavadní dojmy z konference. Rathenau ujišťoval prezidenta, že Německo na konferenci určitě naváže důležité kontakty. Za pozitivní pokládal to, že se státy Malé dohody nechovaly tak pro-francouzsky, jak se očekávalo. Za největší problém považoval Rathenau rozkol v německé delegaci. Narážel tím hlavně na Hermanna Büchera, mluvčího RDI, který odmítl jakoukoli mezinárodní půjčku Německu, dokud nebude diskutována otázka reparací. Rathenau nemohl učinit žádné závěry, protože se mu nepodařilo zařídit osobní setkání s Lloydem Georgem.⁴¹

Pozdě odpoledne, 14. dubna, se Němci dozvěděli o neoficiálních spojenecko-ruských rozhovorech v sídle britské delegace. Při zjišťování bližších informací o tomto setkání jim bylo ruskými delegáty sděleno, že považují rozhovor se Spojenci za úspěch a že Německo mělo možnost uzavřít s Ruskem separátní dohodu před Janovskou konferencí v Berlíně. Večer 14. dubna se sešla německá delegace s italským diplomatem Giancarlo Gianninim, který také popsal spojenecko-ruské rozhovory jako úspěšné. Joseph Wirth a Adolf Georg von Maltzan se shodli na nutnosti obnovení separátních německo-ruských rozhovorů. Maltzan byl německý politik a diplomat, stál v čele takzvaného „východního oddělení“ v rámci německé zahraniční politiky. Německou orientaci na Rusko prosazoval a sehrál důležitou roli při vytváření separátního německo-sovětského vztahu. Němečtí představitelé citelně poznali svou izolaci. I přes veškerou snahu se v Janově ještě osobně nesetkali s Lloydem Georgem a byli vyloučeni z rozhovorů konajících se v sídle britské delegace.⁴² Právě absence na zmíněných rozhovorech

⁴⁰ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 158-162.

⁴¹ Sally Marks, „The Myths of Reparations“, *Central European History* 17, č. 3 (1978): 231-255, <https://www.jstor.org/stable/4545835> (staženo 16. dubna 2021).

⁴² Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 167-172.

se dá považovat za klíčový moment, který vedl k podpisu smlouvy v Rapallu. Tyto události vedly i k určitému sjednocení německé delegace. Do této doby byl Rathenau k separátní německo-ruské spolupráci skeptický, zatímco Wirth a hlavně Maltzan východní alternativu německé zahraniční politiky dlouhodobě podporovali.⁴³

5.2.3. Rusko-spojenecké neshody

V sobotu, 15. dubna 1922, byl janovský tisk plný zpráv o sovětsko-spojeneckých neoficiálních rozhovorech. Experti spojeneckých zemí se sešli ve Ville D'Albertis, kde měli prezentovat celkovou sumu ruského dluhu pro své národy. Očekávalo se, že sovětská delegace představí své nároky na odškodnění za spojeneckou intervenci po ustavení bolševického režimu. Maxim Maximovič Litvinov, první náměstek lidového komisaře pro zahraniční věci, přišel s částkou 50 miliard rublů, což Spojence popudilo. Označili sumu za absurdní a neopodstatněnou. Dohodové státy navrhly místo uznání sovětských reparací snížení ruských dluhů v řádech desítek procent. Ruská delegace ale stála za svým návrhem a odmítala jakékoliv snížení svých dluhů, dokud nebude prosazen princip reparační reciprocity. Jednání se zasekla na mrtvém bodě. Spojenci nehodlali ustoupit ze svého požadavku plného uznání carských a válečných ruských dluhů a kompenzace zestátněného soukromého majetku. Lloyd George dal zároveň najevo, že Dohoda striktně odmítá reparační reciprocity. Čičerin si vyžádal odklad těchto jednání s tím, že se musí nejdříve poradit s Moskvou. Lloyd George tomuto návrhu vyhověl a apeloval na Čičerina, aby ve svém telegramu Moskvě nemluvil o spojeneckém odmítnutí reparační reciprocity a místo toho zdůraznil ochotu Spojenců redukovat výši sovětského dluhu.⁴⁴

5.2.4. Finální německo-sovětské námluvy

V atmosféře nedůvěry strávila německá delegace sobotu 15. dubna jednáním s bankéři, průmyslníky a delegáty různých států. Z britské delegace jim bylo sděleno, že se nemusí bát izolace a obětování německých zájmů. Německo toto prohlášení příliš neuklidnilo. Z ruské delegace se Němcům doneslo, že spojenecko-ruské rozhovory jsou prozatím pozastaveny. V německé delegaci ale panoval názor, že rusko-spojenecká dohoda je na spadnutí. Joseph Wirth odeslal do Berlína telegram, ve kterém vyvracel zprávy, že dohoda mezi Ruskem a

⁴³ Gottfried Niedhart, *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik* (München: Oldenbourg, 2006), 14-15.

⁴⁴ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 167-172.

Spojenci byla již podepsána. Zároveň ujistil německou vládu, že je vynakládáno veškeré úsilí na zamezení dohody, která by Německo vylučovala a izolovala.⁴⁵

Večer 15. dubna telefonoval Adolf Joffe, Čičerinův náměstek, německé delegaci. V telefonátu potvrzoval, že rusko-spojenecká dohoda ještě nebyla uzavřena. Oznámil, že ruská delegace je ochotna navázat na rozhovory v Berlíně a pozval německou delegaci do ruského sídla Imperial. Schůze se měla konat v neděli 16. dubna v 11:00. Joffe v telefonátu informoval německou delegaci, že ruské rozhovory se Spojenci budou pokračovat v pondělí nebo v úterý. To byla ale nepodložená a zřejmě manipulativní informace, protože Rusové museli čekat na vyjádření Moskvy, aby mohli pokračovat v rozhovorech.⁴⁶ Ráno 16. dubna telefonoval Ago von Maltzan do hotelu Miramare, sídla britské delegace. Bylo mu sděleno, že Edward Wise, náměstek Lloyda George, již odešel. Německá delegace vyjela na setkání se Sověty. Během odpoledne přišlo německé delegaci pozvání na čaj od Lloyda George. Tou dobou vrcholilo jednání mezi německými a ruskými představiteli o finální podobě Rapallské smlouvy. Německá delegace proto pozvání od Lloyda George odmítla.⁴⁷

6. Rapallská smlouva

Dne 16. dubna 1922 byla v 18:30 podepsána Rapallská smlouva. Dohoda sestávala z šesti článků. Mezi hlavní body patřilo okamžité navázání diplomatických vztahů mezi Německem a Ruskem a vytvoření konzulátů v obou zemích. Dále se smluvní strany dohodly na vzájemném zřeknutí se dluhů a Německo se zřeklo náhrad za znárodněný majetek Němců v Rusku. V tajných nótách slíbili Rusové Německu, že pokud uzavřou se Spojenci jakoukoli smlouvu týkající se znárodněného majetku, automaticky se ta smlouva bude vztahovat i na Výmarskou republiku. Oba státy se vzájemně uznaly *de iure*. Německo uznalo Ukrajinu a další republiky

⁴⁵ Laubach Ernst, „Maltzans Aufzeichnungen über die letzten Vorgänge vor dem Abschluss des Rapallo-Vertrages“, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 22, č. 4 (1974): 554-579, <https://www.jstor.org/stable/41044930> (staženo 4. dubna 2021).

⁴⁶ Olga A. Arshintseva, „Great Britain and the Problem of Stabilization of Versailles International Order in the First Half of the 1920s“, *Bulletin of Kemerovo State University* 3, č. 2 (2015): 157-162, ISSN 20788975, <https://vestnik.kemsu.ru/jour/article/view/1725/1702> (staženo 22. dubna 2021).

⁴⁷ Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 172-174.

jako součást Ruska, čímž se stalo prvním státem, který oficiálně uznal integritu budoucího Sovětského svazu. Dále byla dohodnuta budoucí hospodářská spolupráce.⁴⁸

Z pohledu vnitropolitické i zahraniční situace obou smluvních stran se dá říct, že Rapallskou smlouvou získalo nejvíce Rusko. Litvinov ve své zprávě psal, že Rathenau přišel za ruskou delegací se stejnými podmínkami smlouvy, které byly diskutovány v Berlíně, jež ale Rathenau tehdy odmítl podepsat. Německá delegace se bála reakcí na Rapallskou smlouvu na domácí politické scéně. Jako hlavní obhajovací argument smlouvy sloužila britská „neochota“ vést s Německem v Janově soukromé rozhovory, zatímco s Ruskem tyto rozhovory vedla. Rathenau se tedy oháněl velmi reálnou hrozbou německé izolace v mezinárodní politice. Za obětího beránka byl vybrán Lloyd George. Německá delegace argumentovala neochotou Lloyd George k rozhovorům a vágními ujištěními Edwarda Wise, že Německo z žádných smluv izolováno nebude. Francie označila Rapallskou smlouvu za nepřekvapivou a za hlavního viníka považovala Lloyd George, se kterým měla dlouhodobě odlišný pohled na podobu evropské rekonstrukce. Osobní vztah mezi Lloydem Georgem a Poincarém byl plný překážek. Lloyd George obviňoval Francii z přehnaných obstrukcí na konferenci a Poincarého považoval v rámci mezinárodní politiky za méně důležitou postavu. Andrew Williams v knize „*Genoa, Rapallo, and European Reconstruction in 1922*“ uvádí, že postoj Poincarého k Lloyd Georgeovi a Británii byl plný odvěkého protibritského sentimentu. Podpis německo-sovětské smlouvy v Rapallu vyvolal negativní reakce z Londýna. S událostmi v Janově byl spokojený pouze Winston Churchill, v té době ministr kolonií, který s Lloydem Georgem zásadně nesouhlasil. Hlavním svárem bylo zapojení Ruska do celoevropské rekonstrukce, kterou Lloyd George prosazoval a Winston Churchill zatracoval. Podle Churchilla měl být bolševický režim zašlapán do země. Účast Ruska na Janovské konferenci vnímal Churchill velmi negativně. Rapallská smlouva a následný rozklad Janovské konference dávaly Churchillovi za pravdu.⁴⁹ Dopady Janovské konference na mezinárodní a vnitropolitické postavení Lloyd George budou zmíněny v další kapitole. Události v Rapallu otřásl Janovem, konference ale pokračovala dalších pět týdnů.

⁴⁸ Eva I. Fleischhauer, „Rathenau and The Treaty of Rapallo“, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 54, č. 3 (2006): 365-413, <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1524/vfzg.2006.54.3.365> (staženo 8. března 2021).

⁴⁹ George H. Bennett, „Lloyd George, Curzon and the Control of British Foreign Policy 1919-22“, *Australian Journal of Politics* 45, č. 4 (1999): 467-482, <https://doi.org/10.1111/1467-8497.00076> (staženo 21. dubna 2021).

7. Pokusy o záchranu konference v Janově

Po podepsání Rapallské smlouvy nabrala konference v Janově jiný směr. Vše se nyní točilo okolo odpovědi Spojenců na Rapallskou smlouvu. Pro Lloyd George byla tato situace kriticky důležitá. Vsadil hodně na celoevropskou rekonstrukci se zapojením Ruska, Rapallská smlouva tento plán narušila a ohrožovala vnitropolitické i mezinárodní postavení Lloyd George.⁵⁰ Bylo důležité udržet konferenci pohromadě a Lloyd George i přes silný nesouhlas s německým rozhodnutím uzavřít smlouvu s Ruskem, musel zachovat chladnou hlavu. Začal jednat s Barthouem o podobě spojenecké odpovědi. Dohodli se, že odpověď bude nejdříve poslána pouze německé delegaci, s výtkami o narušení důvěry mezi Německem a Spojenci. Francie prosazovala, aby v dopisu bylo zmíněno, že Rapallská smlouva porušuje jak versailleskou mírovou smlouvu, tak rezoluci z Cannes. Finální znění dopisu však žádnou z těchto dvou frází neobsahovalo. V dopisu se psalo o narušení vzájemné důvěry, když Německo uzavřelo separátní smlouvu s Ruskem i přes ochotu Spojenců zacházet s Německem na konferenci jako se sobě rovným. Tato podoba odpovědi dále zkomplikovala vztahy mezi Británií a Francií. Lloyd George si nemohl dovolit, aby Německo konferenci opustilo a proto se musel ve své rétorice mírnit. Hlavním cílem Lloyd George bylo vyhnat Německo z ruské náruče. Německá delegace se bránila proti nařčení, že by porušila nějaké rezoluce nebo narušila vzájemnou důvěru. Rathenau argumentoval britskou neochotou jednat s Němci na začátku konference a neúnosnou výší spojeneckých požadavků.⁵¹

Rusko stále mohlo z konference něco vytěžit. I přes diplomatické vítězství, kterého dosáhli Rusové v Rapallu, potřebovali kapitál západních zemí na obnovu zničené země. Neshody však přetrvávaly v oblasti reparační reciprocity a uznání bolševického režimu *de iure*. Spojenci vypracovali několik verzí memorand. Nejznámějším a nejdůležitějším bylo memorandum z druhého května. Spojenci v něm lehce upravili podmínky, za kterých budou ochotni pomoci Rusku. Memorandum muselo být posláno do Moskvy k přezkoumání. Z důvodu geografické vzdálenosti Moskvy a přetíženosti telegrafních drátů vznikaly v rámci celé konference velké časové prodlevy. Německo v této fázi konference hrálo spíše roli mediátora mezi Spojenci a Ruskem. Anulování Rapallské smlouvy německá delegace odmítla a revize reparací rozhodně

⁵⁰ Janko Šćepanović, „David Lloyd George and the Balfour Declaration: Assessing the Role of Individuals in Historic Policy Making“, *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences* 11, č. 3 (2018): 389-410, <https://doi.org/10.1007/s40647-017-0198-3> (staženo 6. března 2021).

⁵¹ Robert Himmer, „Rathenau, Russia, and Rapallo“, *Central European History (Brill Academic Publishers)* 9, č. 2 (1976): 170-183, <https://www.jstor.org/stable/4545767> (staženo 2. dubna 2021).

nebyla na stole. Negativní odpovědi z Ruska se Spojencům dostalo 9. května. Odmítnutím spojeneckých požadavků se Rusko připravilo o konkrétní aspekty hospodářské pomoci. Nedosáhlo ani uznání bolševického režimu de iure.⁵²

Hubené výsledky Janovské konference znamenaly drtivou porážku pro Lloyd George. Půl roku po konferenci byl nucen rezignovat. Způsob konferenční diplomacie, kterou Lloyd George praktikoval na Janovské konferenci, se ukázal jako neefektivní. Neúspěch konference lze vysvětlit několika faktory. Očekávání od tohoto mezinárodního setkání byla extrémně vysoká – obzvláště očekávání Lloyd George. Do programu jednání bylo zahrnuto mnoho sporných a komplexních problémů. Svou roli hrála také neúčast USA. Jako největší problém se jevila nedostatečná komunikace. Právě na nedostatek komunikace z britské strany se německá delegace odvolávala, když obhajovala podpis Rapallské smlouvy. Komunikační problém spočíval i v komplexnosti řešených problémů. Diplomaté museli složité otázky konzultovat se svými vládami, telegrafní vedení proto bylo přetížené. Posledním faktorem, který hrál klíčovou roli v nezdaru konference, byl rozkol mezi Spojenci. Odlišný přístup Británie a Francie k celoevropské rekonstrukci se projevoval už od konce války, v Janově se pak neshody jasně ukázaly a umocnily. Vzhledem k velmi problematickému vztahu mezi Lloydem Georgem a Poincarém můžeme mluvit o štěstí, že se Poincaré odmítal osobně účastnit konference. Louis Barthou se snažil britsko-francouzské neshody mírnit alespoň v rétorice. Barthou projevil určitou nezávislost na příkazech z Paříže. Poincaré například trval na tom, aby ve spojenecké reakci na podpis Rapallské smlouvy byly zahrnuty věty o německém porušení versailleské mírové smlouvy a rezoluce z Cannes. V nótách, adresovaných Barthouovi, Poincaré často šermoval s úplným odchodem francouzské delegace z Janova. Barthou ale manévroval a Francie se účastnila konference až do konce.⁵³

⁵² Carole Fink, *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984), 262-264.

⁵³ *Ibid.*, 262-266.

8. Situace po konferenci

8.1. Rusko

Rusku se na konferenci v Janově nepodařilo dosáhnout uznání bolševického režimu de iure ani konkrétní zahraniční pomoci. Uzavření Rapallské smlouvy s Německem však vylepšilo postavení Ruska na mezinárodní scéně. V Janově Spojenci s ruskou delegací intenzivně jednali, protože by pro ně otevření ruských trhů bylo velmi výhodné. Rusko si to uvědomovalo a nechtělo proto ustoupit ze svých požadavků vůči Spojencům. Jako dílčí prohru Ruska můžeme vnímat jednotu Spojenců, kterou se podařilo vůči Rusku v otázce požadavků pro poskytnutí finanční a hospodářské pomoci udržet. V kontextu rozdílného přístupu a nesčetných neshod Spojenců vůči Německu byl jednotný postoj k Rusku pro Británii a Francii velmi důležitý.⁵⁴

Ruská delegace se ale faktickým krachem Janovské konference nenechala odradit. I když se jí nepodařilo dosáhnout uznání sovětského režimu de iure, byl režim uznán alespoň de facto. S tímto prohlášením by určitě mnoho tehdejších státníků (zejména z Francie) nesouhlasilo. Ať se to Spojencům líbilo nebo ne, několikátýdenním jednáním se Sověty v Janově dávali sovětskému režimu alespoň částečnou legitimitu. Rusko tedy Janovskou konferencí získalo platformu, na které mohlo prezentovat své požadavky a kde s ním bylo jednáno jako rovný s rovným.⁵⁵

8.2. Německo

Vnitropolitická situace v Německu se v průběhu roku 1922 dále zhoršovala. Politicky motivované vraždy byly stále častější, paramilitární skupiny měly svou vlastní formu spravedlnosti a na zákony republiky se neohlížely. Centrem protirepublikánských nálad a politického násilí bylo Bavorsko. Mezi nejdůležitější protistátní živly se řadily jednotky rozpuštěných freikorpsů a skupiny ozbrojené domobrany (Einwohnerwehren). V centru ozbrojené domobrany byla organizace Orgesch (Organisation Escherich), vzniknuvší z bavorské pořádkové služby. Tato organizace čítala přes milion členů a měla síť poboček a stoupenců po celém Německu. Další důležitou paramilitární skupinou ohrožující demokracii v Německu byly demobilizované jednotky reichswehru, známé jako černá říšská armáda. Do

⁵⁴ Council on Foreign Relations, „Russia after Genoa and the Hague“, *Foreign Affairs 1*, č. 1 (1922): 135-139, <https://doi.org/10.2307/20028203> (staženo 15. března 2021).

⁵⁵ *Ibid.*, 145-155.

jejich činnosti spadalo, mimo jiné, shánění a následné ukrývání zbraní před zraky spojenecké vojenské komise. Na začátku června roku 1922 byl spáchán atentát na Philippa Scheidemanna, bývalého říšského kancléře a v době atentátu starosty Kasselu. Scheidemannovi se podařilo uniknout. V Berlíně se pokusili příslušníci paramilitárních jednotek zabít Maxmiliána Hardena, vlivného levicového publicistu. Politicky motivované vraždy byly stále častější, oběti se sčítaly po stovkách.⁵⁶

V druhé polovině roku 1922 se vnitropolitická krize v Německu dále prohlubovala. Hlavní příčinou byla otázka reparací a politika plnění. Rozkol mezi oficiální německou politikou plnění a politikou neplnění, obzvláště uhelných dodávek z Porúří, se stále zvětšoval.⁵⁷ Neplnění uhelných dodávek Francii podporovali němečtí průmyslníci v čele s Hugo Stinnesem. Jejich stanovisko vyvolalo další vlnu politicky motivovaného násilí. Obětí takto vyhocené situace se stal ministr zahraničí Walther Rathenau. Atentát byl spáchán příslušníky organizace Consul 24. června 1922. Rathenau byl zabit jako představitel politiky plnění a také jako Žid. Jeden z vrahů byl zastřelen při zatýkání a druhý spáchal sebevraždu. Kancléř Joseph Wirth se v projevu v říšském sněmu postavil na stranu Rathenaua, poděkoval za jeho služby republice a demokracii a jednoznačně prohlásil, že nepřítel republiky stojí napravo. Proti tomu se ale ohrazovali politici z různých stran, kteří argumentovali, že reálné nebezpečí pro Výmarskou republiku představuje i radikální levicové křídlo. V průběhu července bylo schváleno několik zákonů na ochranu republiky. Byl zřízen zvláštní soud, který měl projednávat především činy proti republikánskému zřízení Německa. Bylo zakázáno setkávání nacionalistických skupin. Proti těmto zákonům se ohradilo Bavorsko s argumentem, že centralistický Berlín zasahuje do vnitřních záležitostí zemských vlád. Bavorská vláda vydala svůj vlastní zákon na ochranu republiky, zpochybnila celostátní autoritu Berlína a tím dále prohloubila spor mezi Bavorskem a zbytkem Německa.⁵⁸

8.2.1. Konec kancléře Josepha Wirtha

V kontextu zhoršující se hospodářské a finanční situace Německa, vnitropolitické nestability a problému reparací, se pomalu začala hroutit Wirthova vláda. V červenci 1922 požádalo Německo o další moratorium na dva až tři roky. Francie však nebyla vůbec ochotna o moratoriu uvažovat, dokud Německo nenabídne určitou záruku, že bude reparace platit,

⁵⁶ Carole Fink, Axel Frohn, and Jürgen Heideking. *Genoa, Rapallo, and European reconstruction in 1922* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), 56-64.

⁵⁷ *Ibid.*, 65-66.

⁵⁸ Mary Fulbrook, *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost* (Praha: Grada, 2010), 34-35.

například majetkové zástavy. V tvrdém kurzu vůči Německu se Francie utvrdila po podpisu Rapallské smlouvy. Francouzská vláda tvrdila, že podpis separátní smlouvy s Ruskem je jasným důkazem nedůvěryhodnosti Německa. Poincaré dal francouzský postoj najevo v nótě z 26. července a hrozil, že v případě nedodržení německých závazků dojde k použití násilí – tedy okupaci Porúří. Německo na to odpovědělo nótou, ve které opět žádalo moratorium, půjčku na stabilizaci měny a plán vyrovnání obchodní bilance, který spočíval v hospodářském zrovnoprávnění Německa. Tento koncept sabotoval Hugo Stinnes, když jménem RDI (Říšský svaz německého průmyslu) prohlásil, že čas ke stabilizaci měny ještě nenastal. Všechny zmíněné vnitropolitické spory znemožňovaly jakýkoliv konsenzus na německé politické scéně. Vznik koalice nebyl možný. Dne 14. listopadu 1922 odstoupil kancléř Joseph Wirth a s ním i celá vláda.⁵⁹

Nový kabinet byl jmenován 22. listopadu. Šlo o menšinovou vládu stran Centra, BVP (Bavorská lidová strana), DDP (Německá demokratická strana) a DVP (Německá lidová strana). Kancléřem se stal Wilhelm Cuno, jakožto člověk z nepolitického prostředí.⁶⁰

8.2.2. Německá zahraniční politika po konferenci v Janově

Podpis Rapallské smlouvy znamenal pro Německo úspěch v oblasti východní politiky, zejména proto, že získalo významného spojence v revizionistickém kurzu vůči Polsku. Výrazné zlepšení mezinárodního postavení Německa však Rapallská smlouva neznamenal – alespoň ne v období bezprostředně po konferenci v Janově. Koncepce zahraniční politiky vůči Spojencům promyšlená nebyla. Po nezdaru Lloyda George v idealistickém pokusu revitalizovat Evropu se zapojením Německa i Ruska a následném politickém pádu Lloyda George, přišlo Německo o výraznější podporu Británie. Důvěra mezi Spojenci a Německem, vybudovaná před Janovem a velmi křehká, byla výrazně narušena. V případě Francie byla důvěra vůči Německu, jakkoliv slabá již před konferencí, zničena úplně. Tvrdý kurz vůči Německu zastávaný Poincarém byl patrnější, než kdy dříve. Při vymáhání německých reparací byla Francie ochotna sáhnout k nejzazším prostředkům (okupaci Porúří), i kdyby její rozhodnutí nikdo další nepodpořil. Platební neschopnost Německa se v průběhu roku 1922 prohlubovala a inflace

⁵⁹ Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 76-77.

⁶⁰ *Ibid.*, 77-78.

přešla do hypertrofické fáze. Reparační problém byl stále palčivějším a významnějším bodem německé zahraniční politiky.⁶¹

Otázka reparací se řešila na jednání Spojenců a Německa v Londýně, v srpnu roku 1922. Jednání ale skončila neúspěšně. Francie prosazovala takzvané produktivní zástavy od Německa, s cílem získat zástavy rúrských dolů. Německo se tomuto řešení bránilo. Snaha Británie směřovala k řešení mezispojeneckých dluhů zároveň s otázkou německých reparací. Z důvodu neochoty USA angažovat se v evropských problémech a nekompromisního francouzského přístupu vůči Německu byly ale tyto britské snahy beznadějně. V prosinci se Spojenci znovu sešli v Londýně. Německý kancléř Cuno představil kompromisní návrh reparací, který byl ale Francií odmítnut. Británie, v čele s novým premiérem Bonarem Lawem, prosazovala poskytnutí dalšího moratoria a odmítala francouzské požadavky produktivních zástav. Německo přišlo s návrhem rýnského garančního paktu, jakožto náhradou za neplnění reparačních požadavků. Garanční pakt se v mnoha ohledech shodoval s paktem, který byl uzavřen v roce 1925 v Locarnu. Rozdíl návrhu z roku 1922 spočíval v úmyslu německé vlády zapojit do garancí hranic na Rýně USA i Japonsko. Plán ztroskotal na odporu Francie a neochotě USA angažovat se v Evropě. Londýnské jednání bylo přerušeno a rozhovory měly pokračovat počátkem ledna roku 1923.⁶²

Na konci prosince 1922 byla vydána rezoluce v Reparační komisi, že Německo nesplněním dodávek dřeva Francii za rok 1922 porušilo povinnosti stanovené ve versailleské mírové smlouvě. Rezoluce byla podpořena Francií, Itálií a Belgií, proti byla pouze Británie. Reparační komise přijala 9. ledna 1923 usnesení, že v důsledku neplnění německých reparačních povinností dojde k okupaci Porúří. Proti byla opět jen Británie. Dne 11. ledna 1923 vstoupily jednotky francouzské a belgické armády do Porúří. Oficiálním zdůvodněním přítomnosti jejich armád byla ochrana Mezispojenecké komise inženýrů (MICUM – *Mission Interalliée de Controle des Usines et des Mines*), kteří měli dohlížet na těžbu uhlí a plnění dodávek. Německá vláda označila vstup francouzských a belgických vojsk za porušení mezinárodního práva a rozhodla se zahájit pasivní rezistenci – s komisí inženýrů nespolupracovat.⁶³

⁶¹ Gottfried Niedhart, *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik* (München: Oldenbourg, 2006), 15-16.

⁶² Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 76-77.

⁶³ Gottfried Niedhart, *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik* (München: Oldenbourg, 2006), 15-17.

Celý rok 1923 se nesl ve znamení krize a zhoršování německo-francouzských vztahů. Jednání o ukončení okupace Porúří krachovala na neústupnosti obou zemí. Francie odmítala s Německem jednat, dokud bude uplatňována politika pasivní rezistence. Německo stejně tvrdošijně odmítalo jednat s Francií, dokud okupační jednotky neopustí německé území. Rúrská krize se prohlubovala a s ní i kritická hospodářská situace Německa. V rámci politiky pasivní rezistence byl vydán rozkaz k přerušování těžby v rúrských dolech a k blokování uhelných dodávek Francii. Dělníci měli nárok na dvě třetiny mzdy, rúrské doly nefungovaly a inflace rostla závratným tempem. V důsledku okupace Porúří se zvedla nacionalistická vlna v Německu. Občané se uchýlili k aktivnímu odporu vůči okupačním jednotkám – prováděli sabotáže, ničili dopravní infrastrukturu a rozpoutávali potyčky s francouzskými a belgickými jednotkami. Tyto sabotáže prováděli především členové Freikorpsů. Aktivní odpor vůči jednotkám v Porúří nutil Francii k poslání dalších vojáků, jejichž počet se v roce 1923 vyšplhal na 100 tisíc. Rúrská krize tedy nebyla drahá pouze pro Německo, ale i pro Francii. Mezi francouzskými vojáky a německými občany (Freikorpsy, ale i horníky) docházelo k ozbrojeným střetům. Oběti těchto konfliktů byly stylizovány do role mučedníků a vzorů německého nacionalismu. Jako příklad se dá uvést Leo Schlageter, student, bývalý člen Freikorpsů a člen NSDAP, který byl zastřelen francouzskými vojáky při pokusu o sabotáž železniční tratě. Schlageterův případ byl ve třicátých letech využit k nacistické propagandě. V rámci takto vyhocené situace sílily separatistické tendence v Bavorsku.⁶⁴

Souběžně s hospodářskou krizí se prohlubovala i krize vnitropolitická. Vláda kancléře Cuna ztrácela podporu stran SPD a DVP. Dne 13. srpna 1923 Cuno odstoupil. Tentýž den byl za nového kancléře zvolen Gustav Stresemann, předseda strany DVP, který vytvořil vládu velké koalice. V rámci krizové situace byl Stresemann jmenován i ministrem zahraničí. Na konci září ukončil Stresemann oficiální politiku pasivní rezistence. Byl to nutný krok k řešení patové situace, ale Stresemannovým postavením silně otrásl. Snášela se na něho kritika z obou stran politického spektra a jeho situaci nepomohl fakt, že před nástupem do funkce kancléře byl Stresemann zastáncem politiky pasivní rezistence.⁶⁵

Podpisem Rapalské smlouvy německé potíže rozhodně neskončily. Naopak se rok 1923 vyvíjel hůře, než ten minulý. Na rozdíl od Ruska, které podpisem smlouvy nabylo větší jistoty na mezinárodním poli, se Německo muselo potýkat s celou řadou negativních důsledků.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Dagmar Moravcová, *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32* (Praha: Karolinum, 2006), 83-85.

V reakci na události v Rapallu bylo Německo vyřazeno z jednání v Janově, která se zabývala ruskou agendou. Po ukončení konference v Janově nebylo Německo pozváno na jednání v Haagu, které se mělo zabývat nedořešenými otázkami z Janova. Německá strana si k uzavření smlouvy v Rapallu zvolila jeden z nejhorších momentů. Uzavření takovéto smlouvy by jistě vyvolalo rozruch i v klasické mezinárodní situaci, natož pak na konferenci extrémní důležitosti. Podpis separátní smlouvy s Ruskem hodil vidle do dalekosáhlých plánů Lloyda George na ekonomickou a politickou obnovu poválečné Evropy. Zároveň přišla tato událost uprostřed snah náročné plány na evropskou obnovu realizovat. Negativní reakce vůči Německu na události v Rapallu nepřicházely jen od Spojenců, ale také od německých politických představitelů. Zatímco Rusko mohlo slavit diplomatický průlom, muselo Německo své jednání dlouze vysvětlovat a bránit.⁶⁶

9. Závěr

Z dlouhodobějšího pohledu byla Rapallská smlouva pro Německo výhodná. Poskytla široký prostor k obcházení versailleské mírové smlouvy, zejména pro německou armádu. V SSSR byly v meziválečném období testovány a vyvíjeny různé typy německé vojenské techniky, které versailleská smlouva zakazovala. Jednalo se o letadla, lodě, ponorky a těžké pozemní zbraně. Uzavřením separátní smlouvy s Ruskem si Německo otevřelo cestu k rozsáhlým východním trhům. Dalo také Spojencům najevo, že má i jiné možnosti, než být další dekády v roli podřízené země. Mezinárodní postavení Německa se zlepšilo. V horizontu následujících dvou let po Rapallu však představovala smlouva s Ruskem spíše překážku. Německé mezinárodní postavení se sice teoreticky zlepšilo, země ale musela čelit mnohým výtkám Spojenců, se kterými bylo o to náročnější se shodnout. Německu se i přesto podařilo dosáhnout revize reparačních povinností. Éra Gustava Stresemanna se po turbulentním začátku nesla v duchu stabilizace vztahů se Západem. Vysvětlit to můžeme ve dvou bodech. Prvním z nich byly britsko-francouzské spory, které těmto zemím nedovolovaly tvrdší a jednotnější přístup k německému „tažení na Východ“. Rozkol mezi Británií a Francií v přístupu vůči Německu byl patrný od konce války. Nejvýstižnějším příkladem byla okupace Porúří, se kterou Británie nesouhlasila a ve které zůstaly Francie s Belgií osamoceny. Rúrská krize skončila fiaskem francouzské diplomacie. Druhým bodem byla zvyšující se americká angažovanost v Evropě.

⁶⁶ Ibid., 85-91.

Konkrétně se jednalo o Dawesův plán z roku 1924, který velkou měrou revidoval německé reparační povinnosti. Oba tyto body byly klíčové z hlediska zlepšujícího se mezinárodního postavení Německa.

Situace bezprostředně po podpisu Rapallské smlouvy pro Německo příliš dobrá nebyla. Uznání *de iure* ze strany sovětského Ruska bylo sice pro Německo významným úspěchem, jinak se ale mezinárodní postavení Německa příliš nezlepšilo. Důvěra ze strany Spojenců byla výrazně narušena a konkrétně ze strany Francie téměř zničena. Počátkem roku 1923 došlo k okupaci Porúří, což jasně reflektuje slabé postavení německé diplomacie na mezinárodním poli. Benefity plynoucí z Rapallské smlouvy nebyly, minimálně v prvních letech její platnosti, nijak závatné. Německo se proto muselo neustále snažit o lepší vztahy se Spojenci. První výzkumná otázka bakalářské práce zní, jak se Německu podařilo balancovat mezi užší spoluprací s Ruskem a zároveň rozvíjet vztahy se Spojenci. Negativním důsledkem Rapallské smlouvy, z hlediska mezinárodního prostředí, byla okupace Porúří v roce 1923. To se ale nedá přisuzovat pouze Rapallské smlouvě. Francie hrozila okupací rúrských dolů již předtím. Rapallo poskytlo Francii pouze další argument k invazi do Porúří. Důvod, proč Německo nebylo ze strany Spojenců více sankcionováno za spolupráci s Ruskem, byl rozkol mezi Spojenci samotnými. USA se na začátku dvacátých let odmítaly angažovat v evropských otázkách a mezi Francií a Británií panovaly spory ohledně přístupu k Německu. Z britské strany rovněž přicházely signály o nutnosti většího zapojení Ruska do evropské rekonstrukce, zejména kvůli rozsáhlým východním trhům a obrovskému ekonomickému potenciálu Východu. Tyto dva faktory vedly k tomu, že se Německo poměrně rychle oklepalo z evropské izolace, do které upadlo po uzavření smlouvy v Rapallu. Stresemannova éra se pak nesla v duchu konsolidace vztahů se Spojenci, došlo k revizi reparačních povinností a Německo nadále rozvíjelo spolupráci se Sovětským svazem. Spojencům nezbylo nic jiného, než Rapallskou smlouvu tolerovat. Hospodářská krize Německa, společně s hypertrofickou fází inflace marky, měla potenciál destabilizovat celou Evropu. Británie a Francie potřebovaly od Německa peníze, aby mohly splácet půjčky USA, které jim byly poskytnuty během války. Zkrachovalé Německo by tak neprospělo nikomu. Začarovaný kruh německých i ruských reparací a spojeneckých půjček potřeboval být řešen komplexně a k revizi německých reparačních povinností muselo zákonitě dojít. Nehledě na nevoli, kterou ve spojeneckém táboře Rapallská smlouva vyvolala, byli Spojenci nuceni v otázce revize německých reparací (ve vlastním zájmu) ustoupit.

Druhá výzkumná otázka se zabývá tím, zda Spojenci nevědomky nahnali Německo do sovětské náruče. Německo a Rusko k sobě neměli blízko politicky, nýbrž je pojila mezinárodní

izolace po první světové válce a revizionistické tendence vůči Polsku. Do určité míry se tak tyto země sbližovaly i bez zásahu Spojenců. Versailleská mírová smlouva, z německého pohledu versailleský diktát, společně s obrovskou tíhou reparačních povinností a ultimativním jednáním s Německem ze strany Spojenců, však sbližování Německa s Ruskem urychlila. Spojenecká neochota ke zmírnění podmínek versailleské mírové smlouvy vedla německé vedení k nutnosti nalézt alternativní směr, kterým by se Německo mohlo orientovat. Nejednota spojeneckého přístupu vůči Německu jen přispěla ke kolísavosti evropské politiky. Na Janovské konferenci probíhaly neoficiální rozhovory mezi Británií a Ruskem, zatímco Německo nebylo k soukromým hovorům s Brity pozváno. Německá delegace proto měla obavy, že reálně hrozí uzavření smlouvy mezi Ruskem a Británií, čímž by Německo upadlo do ještě větší mezinárodní izolace. Tyto argumenty vedou k závěru, že Spojenci velkou měrou, byť nechtěně, přispěli k sbližování Německa s Ruskem a k podpisu Rapalské smlouvy.

Summary

From the long-time perspective, the Rapallo treaty was convenient for Germany. It provided a vast space for non-adhering to the Versailles treaty's resolutions, especially for German military. Various types of the German military technology were tested and developed in the USSR during the interwar period. Among these military technologies were warplanes, warships, submarines and heavy terrestrial weapons – all of them were forbidden to Germany in the Versailles treaty. By concluding the Rapallo treaty, Germany demonstrated to the Allies that they are able to close a deal with Russia – without consulting it with the Allies. The situation of Germany right after the signature of the treaty with Soviet Russia was lousy. Germany had to find a way to deal with the Allies, because of the reparations issue. After Rapallo, it was more difficult for Germany to reach an agreement with the Allies. After the critical year 1923, the Gustav Stresemann era, which consisted of the stabilization of relations between Germany and the West, followed.

How did Germany manage to conclude and develop the Rapallo treaty with Soviet Russia and simultaneously keep and improve the relations with the Allies? There were two main factors causing that the Allies didn't sanction Germany more over the Rapallo treaty. First of them was a disunity between France and the UK. They weren't able to come to a compromise on common approach to Germany.

The second factor was increasing presence of the USA in Europe – Dawes plan, which revised the German reparations duties in 1924. The Allies simply couldn't afford to sanction Germany more, because the German reparations issue was interconnected with the loans among France, the UK and the USA.

Were the Allies partly responsible for the Rapallo treaty between Germany and Soviet Russia? The convergence between Germany and Russia was quite logical. Both countries were isolated after the Great War and shared revisionist thoughts to Poland. During the Genoa conference the Allies were excluding German delegation from informal talks while regularly meeting with Soviets. That led the German representatives to the conclusion that Germany is in a serious danger of international isolation. Tough and unyielding approach of the Allies (especially France) toward Germany before the Genoa conference, forced German government to a necessity of finding an alternative direction of its foreign policy. It can be concluded that the Allies significantly contributed to the convergence between Germany and Soviet Russia.

Seznam použitých zdrojů

Primární zdroje

Fink, Carole, Frohn, Axel and Heideking, Jürgen. *Genoa, Rapallo, and European reconstruction in 1922*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Fink, Carole. *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984.

Fulbrook, Mary. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha: Grada, 2010.

Groehler, Olaf. *Sebevražedné spojení: německo-sovětská vojenská spolupráce 1920-1941*. Praha: Železný, 1997.

Moravcová, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32*. Praha: Karolinum, 2006.

Mann, Golo. *Dějiny Německa 1919-1945*. Praha: Český spisovatel, 1993.

Masaryk, Tomáš Garrigue, Beneš, Edvard. *Otevřít Rusko Evropě: ruská otázka v roce 1922*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1997.

Niedhart, Gottfried. *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik*. München: Oldenbourg, 2006.

Sekundární zdroje

Arshintseva, Olga A. „Great Britain and the Problem of Stabilization of Versailles International Order in the First Half of the 1920s“. *Bulletin of Kemerovo State University* 3, č. 2 (2015): 157-162, ISSN 20788975, <https://vestnik.kemsu.ru/jour/article/view/1725/1702> (staženo 22. dubna 2021).

Bennett, George H. „Lloyd George, Curzon and the Control of British Foreign Policy 1919-22“. *Australian Journal of Politics* 45, č. 4 (1999): 467-482, <https://doi.org/10.1111/1467-8497.00076> (staženo 21. dubna 2021).

Council on Foreign Relations. „Russia after Genoa and the Hague“, *Foreign Affairs* 1, č. 1 (1922): 135-139, <https://doi.org/10.2307/20028203> (staženo 15. března 2021).

Ernst, Laubach. „Maltzans Aufzeichnungen über die letzten Vorgänge vor dem Abschluss des Rapallo-Vertrages“. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 22, č. 4 (1974): 554-579, <https://www.jstor.org/stable/41044930> (staženo 4. dubna 2021).

Fleischhauer, Eva I. „Rathenau and The Treaty of Rapallo“. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 54, č. 3 (2006): 365-413, <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1524/vfzg.2006.54.3.365> (staženo 8. března 2021).

Gorlow, Sergej. „Moskau-Berlin. Die militärpolitische Zusammenarbeit in der Rapallo-Periode (1920-1933)“. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 46, č. 2 (1998): 256-269, <https://www.jstor.org/stable/41050117> (staženo 3. března 2021).

Himmer, Robert. „Rathenau, Russia, and Rapallo“. *Central European History (Brill Academic Publishers)* 9, č. 2 (1976): 170-183, <https://www.jstor.org/stable/4545767> (staženo 2. dubna 2021).

Johnson, Ian. „The Fire of Revolution: A Counterfactual Analysis of the Polish-Bolshevik War, 1919 to 1920“. *Journal of Slavic Military Studies* 28, č. 1 (2015): 156-185, <https://doi.org/10.1080/13518046.2015.998129> (staženo 15. dubna 2021).

Marks, Sally. „The Myths of Reparations“. *Central European History* 17, č. 3 (1978): 231-255, <https://www.jstor.org/stable/4545835> (staženo 16. dubna 2021).

Sharp, Alan. „From Caxton Hall to Genoa via Fontainebleau and Cannes: David Lloyd George's Vision of Post-War Europe“. *Diplomacy* 30, č. 2 (2019): 314-335, <https://doi.org/10.1080/09592296.2019.1619037> (staženo 25. března 2021).

Smith, Arthur. „General Von Seeckt and the Weimar Republic“. *Review of Politics* 20, č. 3 (1958): 347-357, <https://www.jstor.org/stable/1404982> (staženo 22. března 2021).

Šćepanović, Janko. „David Lloyd George and the Balfour Declaration: Assessing the Role of Individuals in Historic Policy Making“. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences* 11, č. 3 (2018): 389-410, <https://doi.org/10.1007/s40647-017-0198-3> (staženo 6. března 2021).

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Vojtěch Peremský
E-mail:	26962503@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	Zimní semestr 2020/21
Semestr a školní rok ukončení práce:	Letní semestr 2020/21
Vedoucí bakalářského semináře:	Doc. PhDr. Vít Smetana, Ph.D.
Vedoucí práce:	Doc. Dr. phil. Rudolf Kučera, Ph.D.
Název práce:	Německo-sovětská cesta k Rapallské smlouvě a její dopady na mezinárodní postavení Německa
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Hlavním tématem práce je vyzkoumat, jak se Německu podařilo uzavřít Rapallskou smlouvu a rozvíjet vztahy se SSSR, přičemž zároveň rozvíjelo vztahy se Spojenci, kteří byli k německo-sovětské spolupráci velmi kritičtí. Práce se zabývá vnitropolitickou a mezinárodní situací Německa před Janovskou konferencí. Částečně také zmiňuje vývoj v Rusku, který je klíčový z hlediska sblížení Německa a Ruska. V bakalářské práci se rovněž zabývám postojem Spojenců k poválečnému Německu a Rusku. S tím se pojí druhá výzkumná otázka - zda si Spojenci sami mohli za to, že byla v Rapallu uzavřena smlouva mezi Německem a Ruskem. V závěrečné fázi se zabývám vnitropolitickou a mezinárodní situací Německa po ukončení konference v Janově a popisuji dopady, které mělo Rapallo na německé mezinárodní postavení.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Název práce jsem se rozhodl změnit z původního znění "Rapallská smlouva a její dopady na mezinárodní postavení Německa" na "Německo-sovětská cesta k Rapallské smlouvě a její dopady na mezinárodní postavení Německa". Během pročítání různých zdrojů jsem dospěl k závěru, že mě velmi zajímá, co přesně vedlo Německo a Rusko k podpisu Rapallské smlouvy. I z hlediska výzkumných otázek, které jsem si pokládal, byl vývoj před Janovskou konferencí velmi důležitý. Upravil jsem proto název práce, aby korespondoval s jejím obsahem.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	Úvod Mezinárodní postavení Německa před rokem 1922 Cesta k Janovské konferenci Německo-sovětská vojenská a hospodářská spolupráce před Rapallskou smlouvou Janovská konference Rapallská smlouva Pokusy o záchranu konference v Janově

Situace po konferenci
Závěr

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Literatura

Fink, Carole, Frohn, Axel and Heideking, Jürgen. *Genoa, Rapallo, and European reconstruction in 1922*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Fink, Carole. *The Genoa Conference: European diplomacy, 1921-1922*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984.

Fulbrook, Mary. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha: Grada, 2010.

Groehler, Olaf. *Sebevražedné spojení: německo-sovětská vojenská spolupráce 1920-1941*. Praha: Železný, 1997.

Moravcová, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie v Německu 1918-32*. Praha: Karolinum, 2006.

Mann, Golo. *Dějiny Německa 1919-1945*. Praha: Český spisovatel, 1993.

Masaryk, Tomáš Garrigue, Beneš, Edvard. *Otevřít Rusko Evropě: ruská otázka v roce 1922*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1997.

Niedhart, Gottfried. *Die Aussenpolitik der Weimarer Republik*. München: Oldenbourg, 2006.

Odborné články

Arshintseva, Olga. „Great Britain and the Problem of Stabilization of Versailles International Order in the First Half of the 1920s“. *Bulletin of Kemerovo State University* 3, č. 2 (2015): 157-162, ISSN 20788975.

Bennett, George H. „Lloyd George, Curzon and the Control of British Foreign Policy 1919-22“. *Australian Journal of Politics* 45, č. 4 (1999): 467-482, <https://doi.org/10.1111/1467-8497.00076> (staženo 21. dubna 2021).

Ernst, Laubach. „Maltzans Aufzeichnungen über die letzten Vorgänge vor dem Abschluss des Rapallo-Vertrages“. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 22, č. 4 (1974): 554-579, <https://www.jstor.org/stable/41044930> (staženo 4. dubna 2021).

Fleischhauer, Eva. „Rathenau and The Treaty of Rapallo“. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 54, č. 3 (2006): 365-413, <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1524/vfzg.2006.54.3.365> (staženo 8. března 2021).

Gorlow, Sergej. „Moskau-Berlin. Die militärpolitische Zusammenarbeit in der Rapallo-

Periode (1920-1933)“. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 46, č. 2 (1998): 256-269, <https://www.jstor.org/stable/41050117> (staženo 3. března 2021).

Himmer, Robert. „Rathenau, Russia, and Rapallo“. *Central European History (Brill Academic Publishers)* 9, č. 2 (1976): 170-183, <https://www.jstor.org/stable/4545767> (staženo 2. dubna 2021).

Johnson, Ian. „The Fire of Revolution: A Counterfactual Analysis of the Polish-Bolshevik War, 1919 to 1920“. *Journal of Slavic Military Studies* 28, č. 1 (2015): 156-185, <https://doi.org/10.1080/13518046.2015.998129> (staženo 15. dubna 2021).

Marks, Sally. „The Myths of Reparations“. *Central European History* 17, č. 3 (1978): 231-255, <https://www.jstor.org/stable/4545835> (staženo 16. dubna 2021).

Sharp, Alan. „From Caxton Hall to Genoa via Fontainebleau and Cannes: David Lloyd George's Vision of Post-War Europe“. *Diplomacy* 30, č. 2 (2019): 314-335, <https://doi.org/10.1080/09592296.2019.1619037> (staženo 25. března 2021).

Smith, Arthur. „General Von Seeckt and the Weimar Republic“. *Review of Politics* 20, č. 3 (1958): 347-357, <https://www.jstor.org/stable/1404982> (staženo 22. března 2021).

Šćepanović, Janko. „David Lloyd George and the Balfour Declaration: Assessing the Role of Individuals in Historic Policy Making“. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences* 11, č. 3 (2018): 389-410, <https://doi.org/10.1007/s40647-017-0198-3> (staženo 6. března 2021).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		